

Asia: VN/21366/2020

Arviomuistio postilain muutoksista

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Posti- ja logistiikka-alan unioni PAU ry:n lausunto postilain muutoksia koskevasta arviomuistiosta

Kiitämme mahdollisuudesta lausua arviomuistiosta. PAU on postialan suurin henkilöstöjärjestö ja lausunrossamme olemme erityisesti pohtineet muutoksia alan henkilöstön kannalta. Lainmuutoksen onnistuminen on jokaisen postialalla työskentelevän toive, koska alan työpaikat säilyvät vain siinä tapauksessa, että postin lähettäjä ja vastaanottaja-asiakkaat voivat luottaa postipalveluiden laatuun. Kansainväliset esimerkit osoittavat postipalveluiden epäluotettavuuden romahduttavan postipalveluiden käyttämisen.

Postipalvelut eivät ole vain kiva ja hyödyllinen peruspalvelu vaan Postin toiminnalla on merkittäviä liittymäpintoja myös maamme puolustusvalmiuteen ja valmiuslakiin liittyviin kysymyksiin. Eduskunnan puolustusvaliokunta on tätä asiaa myös pyrkinyt omalta osaltaan nostamaan useissa tilanteissa esille. Postilakiin tehtäviä muutoksia tuleekin tarkastella myös poikkeusolojen vaatimusten näkökulmasta. Esimerkiksi pitkittyneissä pandemiatilanteissa postivaali olisi vaihtoehto vain silloin, jos postipalveluiden luotettavuuteen luotetaan yleisesti kansalaisten keskuudessa. Äskettäin Yhdysvalloissa postivaaleilla oli merkittävä rooli presidentinvaalien toteuttamisessa. Postipalveluinfra on vaikea rakentaa poikkeusoloissa nykyiseen tilaan, jos se nyt pääsee rapautumaan. Osaava ja ammattitaitoinen henkilöstö on osa luotettavaa posti-infraa.

Kolmipäiväinen jakelu

Arviomuistiossa päädytään valtiosihteerien postityöryhmän tavoin esittämään siirtymistä yleispalvelun osalta viisipäiväisestä jakelusta ja keräilystä kolmipäiväiseen jakeluun ja keräilyyn. Kyseinen muutos on selkeä heikennys niin postinsaajille kuin postinlähettäjäille nykyiseen

lainsäädäntöön verrattuna. Postidirektiivin vaatimus lähteen edelleen viiden päivän keräily- ja jakeluelvoitteesta. Arviomuistiossa on nostettu esille maita, jotka ovat lähteneet poikkeamaan direktiivin mukaisesta jakeluelvoitteesta, mutta samalla on hyvä muistaa, että Euroopassa 19 maassa jaetaan posti direktiivin mukaisesti viitenä päivänä viikossa ja viidessä maassa noudatetaan direktiiviä parempaa laatutasoa eli jakelu tapahtuu kuutena päivänä viikossa. Jakelupäivien harventaminen myös joko vaikeuttaa tai tekee mahdottomaksi toteuttaa EU:n sisäisen ulkomaan postin kulkunopeusvaade: 85 prosenttia nopeimman vakioluokan ulkomaanpostista on toimitettava 3 työpäivän kuluessa ja 97 prosenttia siitä on toimitettava 5 työpäivän kuluessa. Vaikka muutamat maat ovat lähteneet poikkeamaan direktiivin edellyttämästä tasosta, olemme ymmärtäneet direktiivin yleisesti tarkoittavan, että jokaisen EU-maan tulisi ylittää vähintään direktiivin vaatimaan tasoon. Emme siis voi kannattaa poikkeamista direktiivin edellyttämästä viisipäiväisestä jakelusta ja keräilystä.

Lainsäätäjän perusteet esittää postipalveluiden heikentämistä käyvät tekstistä hyvin selville. Arviomuistiossa on useaan kertaan kerrottu, että postimäärän laskusta huolimatta, lain mukaiset postipalvelut halutaan Suomessa hoitaa ilman valtion taloudellista panostusta. Näemme toki positiivisena, että kolmipäiväiseen jakeluun siirtymisen edellytykseksi on kirjattu sanomalehtien jakelutuen toteutuminen. Samaan aikaan on kuitenkin kysyttävä, että miksi postilähetyksistä vain sanomalehti tuotteena on valtion taloudellisen panostuksen arvoinen. Moni suomalainen, erityisesti ikääntyneet, ovat yhä monessa asiassa fyysisen postin varassa ja heillä ei ole osaamista tai muita valmiuksia siirtää kaikkea viestinvälitystään digimuotoon. Erityisesti täysin fyysisen postin varassa oleville, postipalvelut ovat tärkeä peruspalvelu ja muillekin suomalaisille postipalvelut ovat osa peruspalveluinfraa ja niiden saatavuutta pidetään itsestäänselvytenä.

Kolmipäiväinen jakelu on arviomuistion isoin asia alan henkilöstön kannalta. Tässä kohtaa on muistiossa perustellusti nostettu esiin myös se, että muutos Postin sisällä tulee toteuttaa aktiivisessa vuoropuhelussa henkilöstön kanssa ja muutokset tulisi tehdä hallitusti, niin että turvataan osaavan henkilöstön riittävyys sekä työssäjaksaminen. Tämä on edellytys sille, että postipalveluiden luotettavuus voidaan säilyttää.

Kolmipäiväisen jakelun huonoin toteutustapa olisi sitoa lainsäädännöllä kiinni kolme jakelupäivää, jotka olisivat kaikille postinsaajille samat. Tämä tarkoittaisi, että postinjakajille olisi tarjolla vain osa-aikaista työtä. Matalapalkka-alalla osa-aikainen työ ei elätä eli jokainen postinjakaja pyrkisi tuossa vaiheessa löytämään kokoaikaisen työn, josta saisi riittävän ansion elämiseen. Suuri työntekijöiden vaihtuvuus näkyisi väistämättä niin postinsaajille kuin -lähettäjäille ja heikentynyt postipalveluiden laatu söisi palvelun luotettavuutta.

Muissa pohjoismaissa on arviomuistioon kirjatun hyvän vertailun mukaan päädytty harvennetuissa jakelupäivissä vuoropäivämalliin. Vuoropäivämalli mahdollistaa postityön toteuttamisen kokoaikaisena työnä. Toki tässä mallissa on väistämättä myös isot henkilöstövaikutukset, koska vuoropäivämallissa postinjakajia tulisi olemaan merkittävästi vähemmän kuin nykyään on. Kokopäivätyö kuitenkin mahdollistaa palkalla elämisen ja siten se siten olisi takaamassa alalle osaavan henkilöstön myös jatkossa.

PAUn kanta on, että jos kolmipäiväiseen jakeluun siirrytään, tulee lainsäädäntö kirjata niin, että se tukisi parhaalla mahdollisella tavalla postialan teettämistä kokoaikatyönä, jolloin alalla saataisiin pysymään osaava henkilöstö ja niin postin lähettäjät kuin vastaanottajat voisivat luottaa postipalveluihin myös jatkossa. Kolmipäiväinen jakelu tulee kaikissa vaihtoehdoissa vähentämään postityötä entisestään ja alan työntekijöiden uudelleen kouluttamisen ja uudelleentyöllistymisen mahdollisesti vuosikymmenten pituisen postiuran jälkeen tulisi olla myös valtion intressi ja se tulisi tehdä myös lainsäädännön taustaselvityksissä selväksi.

Ennen lainsäädäntömuutosta nykyisen yleispalvelun laatustandardin osalta olisi perusteltua tehdä tutkimus siitä, että onko nykyisen lain mukainen kulkunopeus riittävä niin kansalaisten kuin yritysten tarpeisiin. Kirjeen kulkunopeuden hidastuminen on ollut osaltaan aiheuttamassa paljon julkista keskustelua postipalveluista. Harva kansalainen ymmärtää lain tason takaavan nykyään kirjeen kulkevan perille vasta neljässä - viidessä arkipäivässä, josta syystä palautetta jakelun laadusta tulee paljon. Ruotsissa kansallisessa postiasetuksessa edellytetään, että kirjeistä 95 % on jaettava kahden työpäivän kuluessa. Suomessa olisi julkisen keskustelun perusteella selkeä tarve Ruotsin kaltaiselle kirjeiden kulkunopeudelle ja nykyisin lakisääteinen kirje on auttamatta liian hidaskulku monen tarpeisiin.

Lainsäätäjän voisi olla myös hyvä harkita, että tulisiko mahdollisen kolmipäiväisen jakelun lisäksi säilyttää yhä viisipäiväinen keräily. Kirjelaatikot kohtaavat säännöllisesti ilkeävaltaa, joten niiden tiheä tyhjennysväli olisi turvallisempaa. Viisipäiväinen keräily poistaisi myös ongelman siitä, että lähetyksen jättöpäivä ei kolmipäiväisessä keräilyssä olisi tiedossa. Viisipäiväisen keräily säilyttäminen ei pitäisi olla kustannustekijänä mahdoton, koska Postilla toimii taajamissa pakettijakelua ja muuta logistiikkapalvelua jokaisena arkipäivänä ja koska viisipäiväinen jakelu on tarkoitus joka tapauksessa säilyttää taajamien ulkopuolella jakelutuen avulla.

Sanomalehtien jakelutuki

PAU pitää sanomalehtien määräaikaista jakelutukea perusteltuna. Henkilöstön näkökulmasta tuki tulisi kilpailuttaa aina riittävän pitkäksi ajaksi, koska esimerkiksi vuosittain tapahtuvat kilpailutukset tuottavat jatkuvaa suurta epävarmuutta työn jatkumisesta. Ymmärtääksemme Norjassa jakelutuki kilpailutettiin siten, että maa jaettiin kahteen osaan ja nämä kaksi aluetta kilpailutettiin erillisinä. Heidän arvion mukaan riittävän suuret kilpailutusalueet takaavat riittävän suuren toimijan tuottaman laadukkaan palvelun. Suomessa tulisi kartoittaa Norjan toteuttama jakelutuen kilpailutuksesta saadut kokemukset kansallisen mallimme rakentamisen tueksi.

Kilpailutusvelvollisuudesta luopuminen

PAU tukee ministeriön kantaa kumota hankintamenettelyä koskeva lainsäädäntö. Henkilöstön kannalta vuosittainen kilpailuttamismenettely on ollut yksi työn epävarmuustekijöistä.

Erityistarpeiden huomioiminen jakelussa

PAU kannattaa, että postinjakelussa huomioidaan yli 75-vuotiaat ja liikuntarajoitteiset henkilöt myös jatkossa nykyisen lainsäädännön tasoisesti. Ikääntyvien määrän kasvaessa pyritään yhä enemmän tukemaan heidän kotona asumista mahdollisimman pitkään. Postipalvelut ovat yksi palvelu muiden joukossa tukemassa tätä tavoitetta. Ikääntyneet ovat se ryhmä, joka kokee niin paperisen sanomalehden kuin muunkin postin tärkeämpänä kuin muut ikäryhmät.

Lokerikkojakelu

PAUn näkemys on sama kuin ministeriössä.

Datan avoimuus

PAUn näkemys on sama kuin ministeriössä.

Kilpailu postimarkkinoilla

Arviomuistiossa on kerrottu nykyisin Suomessa toimivan 16 lehti- ja kirjejakelua harjoittavaa yritystä. Postimarkkinoilla toimivista yrityksistä kuitenkin vain yksi tarjoaa palveluita kaikille kansalaisille eli jokainen voi jättää kirjeensä Posti Oy:n kuljetettavaksi, mutta kukaan toinen jakeluoperaattori ei ota yksittäisen kansalaisen yksittäistä kirjettä kannettavaksi. Osittain varmaan tästä syystä kilpailevat jakeluyritykset ovat jääneet varsin tuntemattomiksi suurelle yleisölle.

Postikilpailun ongelmallisina piirteitä yksittäisen kansalaisen kannalta on se, että hyvin harva tunnistaa sen, että lähetyksiä kuljettaa jokin muu operaattori kuin Posti. Lähetysten tunnistaminen on määritelty postilaissa, mutta nykyinen jakeluoperaattoreiden tapa merkitä lähetyksensä ei ole riittävä postin vastaanottajien kannalta. Väärin jaettujen lähetysten toimittaminen oikealle yhtiölle vaatii vastaanottajalta toimia, jotka joko johtavat siihen, että väärin jaettuja lähetyksiä ei toimiteta eteenpäin uudelleen jaettavaksi tai ne toimitetaan Postille. Vuonna 2020 Jakeluyhtiö Suomen väärin jakamia kirjeitä tuli Postin verkkoon noin 240 000 kappaletta. Määrä on huomattava kyseisen yhtiön kirjejakelumäärään nähden. Postin vastaanottajan tulee saada tietää nykyistä paremmin sen, että kuka heille jätetyn lähetyksen on jakanut ja väärin jaetun lähetyksen toimittaminen takaisin

jakeluyhtiölle ei saa vaatia sellaisia toimia, jotka johtavat ennemmin lähetyksen tuhoamiseen kuin sen edelleen toimittamiseen.

Postimarkkinoiden kehityksen vaikutus Postin henkilöstöön

Arviomuistiossa on ansiokkaasti kerrottu postimarkkinoiden kehityksestä 2000-luvun aikana. Niin kirjeiden, sanomalehtien kuin aikakauslehtien laskevat volyymit oli kuvattu tarkkaan, samoin laskevien volyymien vaikutus jakelutoiminnan kannattavuuteen. Jakelumäärien laskun ja siitä seuranneiden taloudellisten vaikutusten seuraus henkilöstöön on tiivistetty muistiossa yhteen lauseeseen: ”... yleispalvelun tarjoaja Posti on viime vuosina joutunut sopeuttamaan ja tehostamaan toimintaansa muun muassa yhteistoimintaneuvotteluiden ja uudelleen organisoinnin kautta, nostamalla tiettyjen kirjelähetysten hintoja ja tekemällä muutoksia kirjelähetysten kulkunopeuksiin sekä pienentämällä myymäläverkostoaan.”

Lukuina tuo edellä kerrottu sopeuttaminen ja tehostaminen on henkilöstön osalta tarkoittanut muun muassa seuraavaa. Vuonna 2000 Postissa oli 11 770 postinjakajaa, 3810 postinlajittelijaa ja 2680 palvelumyyjää. Yhteensä näissä tehtävissä työskenteli tuolloin 18260 postilaista. Postin omia myymälöitä oli koko maassa 474. Viime vuonna eli vuonna 2020 edellä kerrotuissa tehtävissä työskenteli 6800 postilaista postinjakajana tai -lajittelijana (eriteltyä lukua ei ole näistä saatavilla) ja alle 50 palvelumyyjää. Postin omia myymälöitä on koko maassa 7 kappaletta. Sopeuttamista ja tehostamista on näissä tehtävissä tehty 2000-luvun postimurroksen aikana yli 11 000 henkilön verran.

Tuleva lain muutos vähentää postityötä entisestään. Luotettavien ja laadukkaiden postipalveluiden toteuttaminen vaatii ammattitaitoista henkilökuntaa. Alaan sitoutuminen on voimakkaiden sopeuttamis- ja tehostamistoimien takia heikentynyt ja vaihtuvuus on näkynyt ja tulee näkymään postipalveluissa myös jatkossa. Se miten nyt käsiteltävänä oleva postilain muutos tullaan toteuttamaan, ratkaisee sen, pysykö alalla osaavaa henkilöstöä tuottamassa luotettavia postipalveluita.

Nieminen Heidi
Posti- ja logistiikka-alan unioni PAU ry